

Voortgang en resultaat aanpak afvalwaterketen

Stand van zaken voorjaar 2014

In het Bestuursakkoord Water (mei 2011) zijn afspraken gemaakt over onder andere het vergroten van de doelmatigheid in de waterketen. Onderdeel van deze afspraken is de aanpak voor de afvalwaterketen door gemeenten en waterschappen. De regionale uitwerking van de aanpak voor de afvalwaterketen is in volle gang. In het land vindt in circa 60 deelgebieden de regionale uitwerking van de afspraken van het bestuursakkoord plaats. Deze factsheet geeft inzicht in de voortgang en het tussentijdse resultaat (peildatum februari 2014).

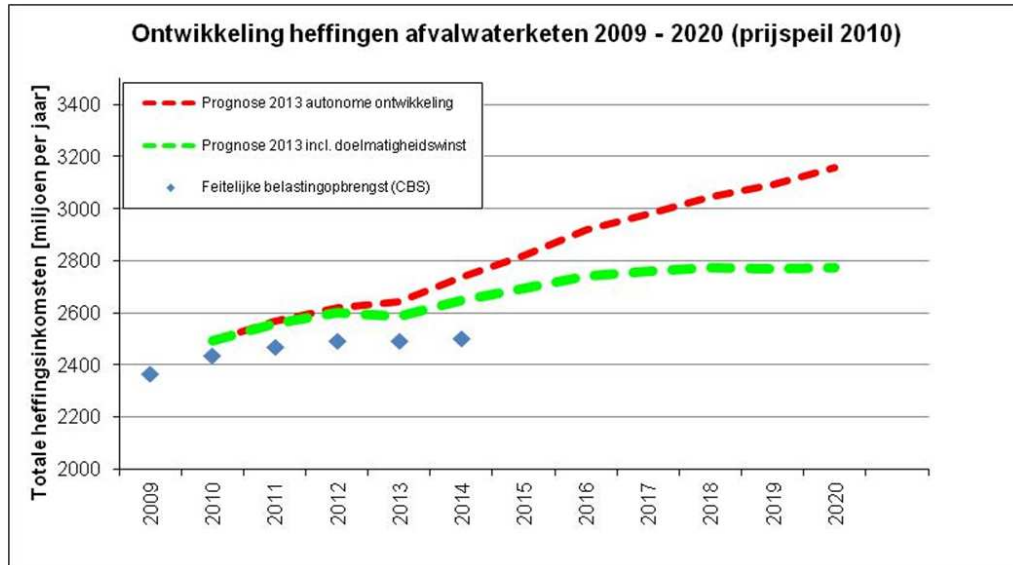
1. Doelmatigheidswinst en lastendruk

Een belangrijk doel van de afspraken in het Bestuursakkoord Water over de aanpak voor de afvalwaterketen is het realiseren van besparingen op jaarlijkse kosten. De besparingen lopen op tot € 380 miljoen in 2020 en zorgen voor een beperking van de kostenstijging, met als effect een gematigde lastenontwikkeling in de afvalwaterketen (riool- en zuiveringsheffing) voor burgers en bedrijven in de periode t/m 2020.

De figuren 1 en 2 geven een overzicht van de gerealiseerde en verwachte ontwikkeling van de riool- en zuiveringsheffing bij de 403 gemeenten en de 23 waterschappen. Hierbij zijn de gerealiseerde heffingsinkomsten van de riool- en zuiveringsheffing gerelateerd aan de prognose van de ontwikkeling van beide heffingen.

De prognose van de autonome ontwikkeling (rode lijn) is gebaseerd op het landelijk feitenonderzoek (2010), de prognoses van de waterschappen (2010) en de benchmark rioleringszorg (2010). De prognoses zijn ontwikkeld en getoetst in samenwerking met het Centrum voor Onderzoek van de Economie van Lagere Overheden (COELO). De prognose is conform de in het kader van Bestuursakkoord Water gemaakte afspraak (periodiek na 3 jaar) gecorrigeerd voor met name externe ontwikkelingen die zich tot en met 2013 hebben voorgedaan en waarop de gemeenten en waterschappen zelf geen invloed hebben. Voorbeelden van deze ontwikkelingen zijn de rentestand en als gevolg van de economische crisis toegenomen kwijtscheldingen en oninbaar verklaringen. De opgave van het bestuursakkoord resulteert in een prognose voor de ontwikkeling van de riool- en zuiveringsheffing langs de groene lijn.

Figuur 1: Ontwikkeling van de totale heffingsinkomsten voor de afvalwaterketen

De besparingen zorgen voor een beperking van de kostenstijging (minder meerkosten) en resulteren in een gematigde lastenontwikkeling in de periode tot 2020 van gemiddeld minder dan 2% per jaar (exclusief inflatie).

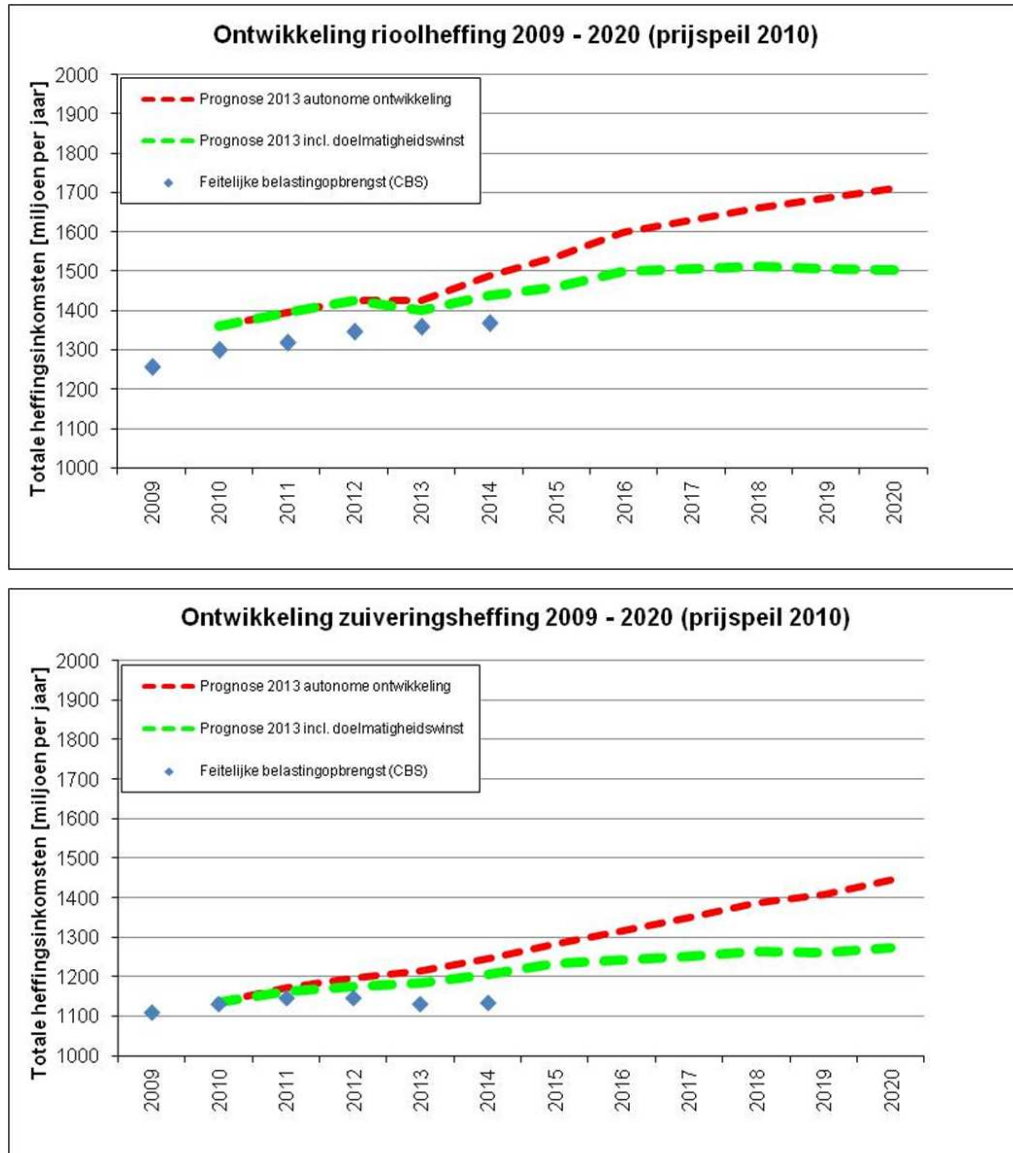
De figuren 1 en 2 laten zien dat de feitelijke stijging van de lasten voor de afvalwaterketen gematigder is dan in 2010 was voorzien. De besparingen op de heffingsinkomsten zijn zichtbaar en zijn sneller gerealiseerd¹. De besparingen lopen op in de periode tot 2020.

De besparingen bij de gemeenten worden mede veroorzaakt doordat de investeringen lager zijn dan gepland. Dat geldt vooral voor de verbeterinvesteringen. Het lijkt aannemelijk dat vooruitlopend op de afspraken in 2010 een pas op de plaats is gemaakt met (verbeter)investeringen. Door intensiever te meten en monitoren, worden het nut en de noodzaak van geplande investeringen beter in beeld gebracht. Omdat een deel van de maatregelen wel doelmatig zullen blijken, komen deze in de komende jaren wel tot uitvoering.

Voor de waterschappen geldt dat tot en met 2013 geen sprake is van verminderde investeringsuitgaven, maar wel van lagere exploitatiekosten. Een betere samenwerking met gemeenten en interne efficiencymaatregelen leveren een belangrijke bijdrage aan de besparingen.

¹ Rapportage lastenontwikkeling en doelmatigheidswinst 2010-2013, Werkgroep Financiële Doelmatigheid (Min I&M, RWS, IPO, VNG, UvW en VEWIN).

Figuur 2: Ontwikkeling van de rioolheffing (gemeenten) en zuiveringsheffing (waterschappen)

De figuren laten ook zien dat de besparingen niet kunnen voorkomen dat de kosten en daarmee de heffingsinkomsten in het beheer van de afvalwaterketen stijgen. De belangrijkste oorzaken van deze stijgingen zijn:

- Nieuwe opgaven als gevolg van heviger neerslag (klimaatverandering) en milieukwaliteitseisen (o.a. EU kaderrichtlijn water).
- De eerste aanleg van de riolering is in de meeste gevallen betaald uit de grondopbrengst en is dus in een keer ten laste gebracht van de koper van het gebouw. Voor de zuiveringsinstallaties geldt dat de eerste aanleg veelal deels door het Rijk werd gesubsidieerd. De vervanging van de infrastructuur wordt collectief en in zijn geheel betaald uit de riool- en zuiveringsheffing.
- Verbreding van de gemeentelijke watertaken in 2009 van afvalwater naar afvalwater, regenwater en grondwater.

Tabel 1 en figuur 3 geven de ontwikkeling van de lastendruk van een aantal maatgevende situaties (huishoudens en bedrijven) weer.

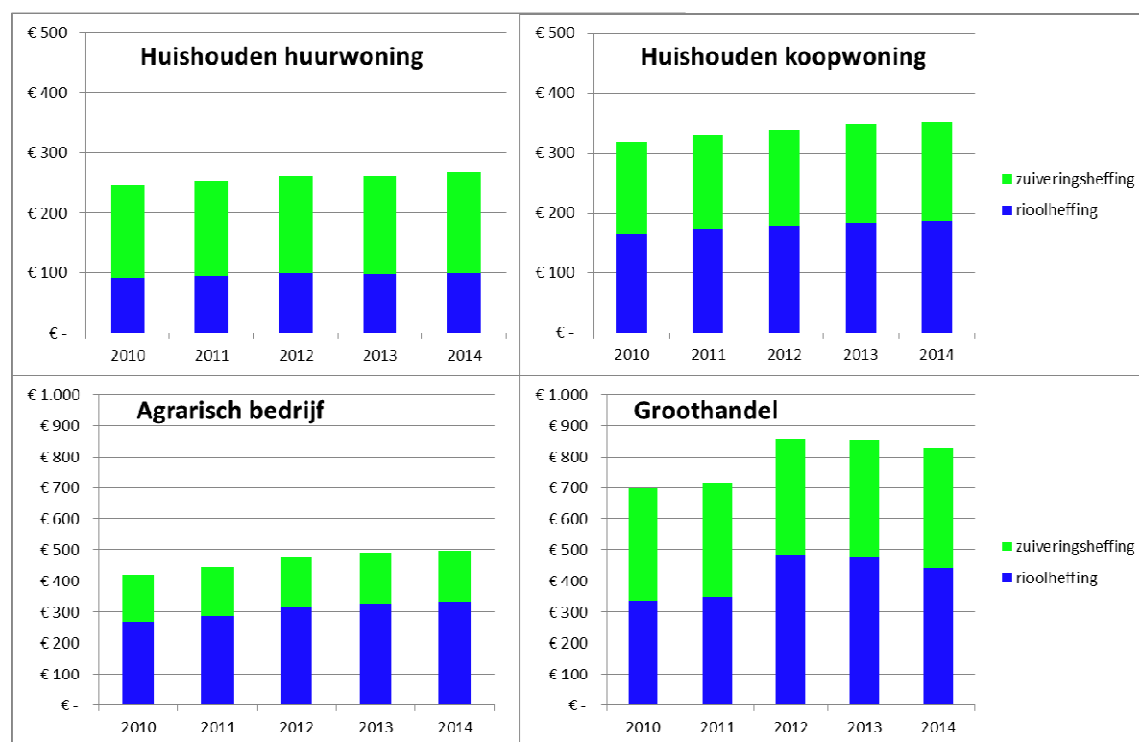
Tabel 1: Ontwikkeling lastendruk afvalwaterketen voor huishoudens en bedrijven²

Gemiddelde belastingdruk	2011		2012		2013		2014		2013-2014		
	riool	zuivering	riool	zuivering	riool	zuivering	riool	zuivering	riool	zuivering	totaal
Huishouden huurwoning [meerpersoonshuishouden]	€ 93	€ 158	€ 99	€ 161	€ 97	€ 164	€ 99	€ 167	2,1%	1,8%	1,9%
Huishouden koopwoning [meerpersoonshuishouden]	€ 173	€ 158	€ 178	€ 161	€ 183	€ 164	€ 186	€ 167	1,6%	1,8%	1,7%
Agrarisch bedrijf	€ 287	€ 158	€ 315	€ 161	€ 327	€ 164	€ 331	€ 167	1,4%	1,7%	1,5%
Groothandel	€ 348	€ 367	€ 483	€ 373	€ 476	€ 379	€ 441	€ 386	-7,3%	1,9%	-3,2%

Bron: COELO, april 2014

De stijging van de riool- en zuiveringsheffing voor huishoudens ligt net iets boven het niveau van de inflatie (2014: 1,5%), terwijl die voor de twee soorten bedrijven op of ruim onder inflatieniveau ligt. Voor de groothandel is sprake van een daling van de lastendruk.

Figuur 3: Ontwikkeling lastendruk afvalwaterketen voor huishoudens en bedrijven

² Belastingdruk in € per huishouden en per bedrijf in prijspeil van het betreffende jaar.

2. Voortgang en resultaten regionaal uitwerkingsproces

De regionale uitwerking van de aanpak voor de afvalwaterketen is in volle gang. De dialoog tussen gemeenten onderling, waterschappen onderling en tussen gemeenten en waterschappen wordt in het hele land gevoerd. Dit leidt tot concrete (bestuurlijke) afspraken over effectieve samenwerking bij de uitvoering van de beheertaken. In de afgelopen 3 jaar zijn al veel resultaten te zien. Gezien het karakter van het uitwerkingsproces zijn er regionale verschillen in tempo en diepgang. Een aantal (koploper)regio's ligt goed op koers om de doelen van het Bestuursakkoord Water te halen, terwijl andere regio's zich extra moeten inspannen om tot diezelfde resultaten te komen.

In de figuren 4 en 5 is een overzicht opgenomen van de voortgang en concrete resultaten van het regionale uitwerkingsproces. Het landelijk beeld is gebaseerd op een inventarisatie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Unie van Waterschappen (UvW) in februari 2014.

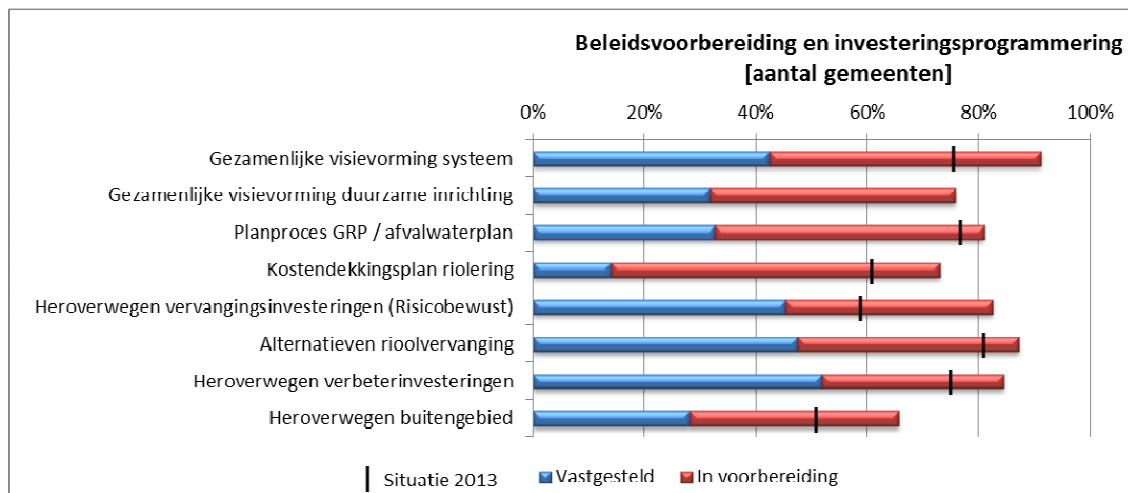
Samenvattend kan worden geconcludeerd dat het uitwerkingsproces het afgelopen jaar voortvarend is voortgezet, dat de noodzaak van samenwerking breed wordt gedragen en dat er belangrijke stappen voorwaarts zijn gezet in vergelijking met de situatie in februari 2013.

Bij de intensieve samenwerking tussen gemeenten onderling en met waterschappen kan onderscheid worden gemaakt tussen (a) beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering en (b) de uitvoering van operationele taken. Het karakter van de werkprocessen, de schaal van samen werken en de keuzes die in het kader van het uitwerkingsproces aan de orde zijn, verschillen.

Het grootste deel van de jaarlijkse kosten in het beheer van de afvalwaterketen hangt samen met keuzes die worden gemaakt in het proces van beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering.

Figuur 4 geeft een landelijk overzicht van verschillende onderdelen in het proces van beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering die samen worden uitgevoerd, uitgedrukt als percentage van het totaal aantal Nederlandse gemeenten. Bij processen waarvan dezelfde informatie ook vorig jaar is uitgevraagd, is aangegeven in welke mate in februari 2013 werd samengewerkt. Dit betreft het totaal van samenwerking die werd voorbereid en waarover reeds besluitvorming had plaatsgevonden.

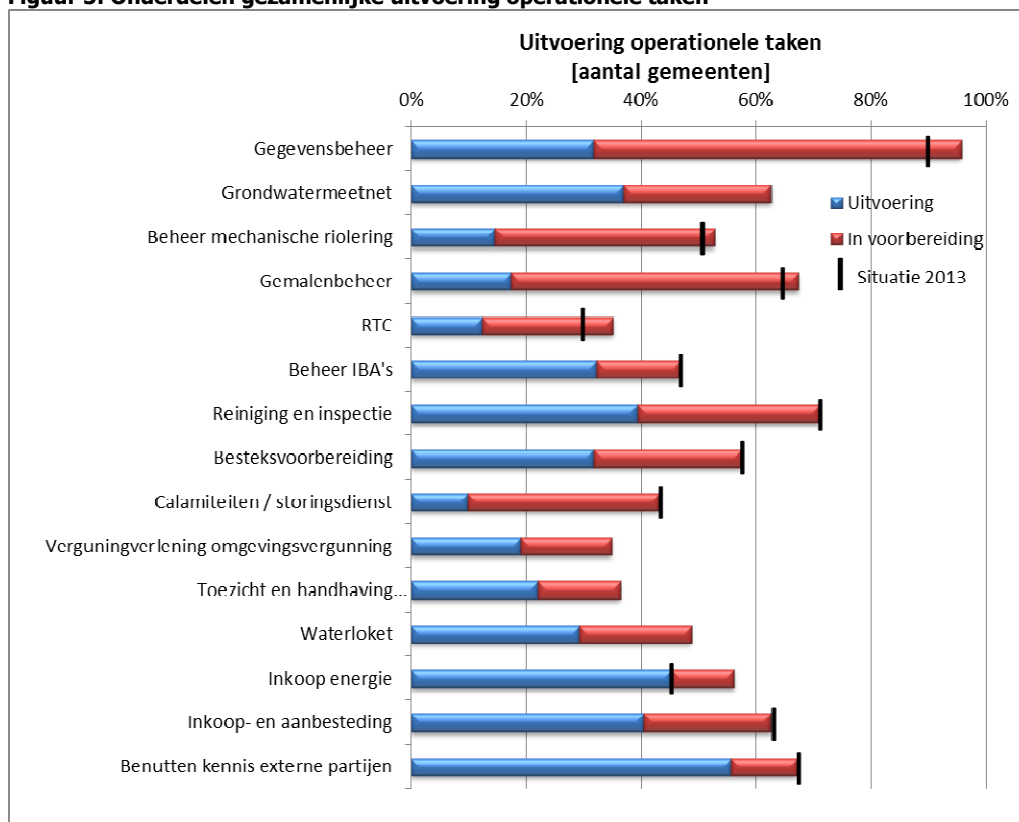
Figuur 4: Onderdelen gezamenlijke beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering

Het aantal regio's dat de verschillende onderdelen van beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering gezamenlijk invult, is in de periode van februari 2013 – februari 2014 verder gegroeid.

Figuur 5 geeft een overzicht van verschillende werkprocessen in de uitvoering van operationele taken die samen wordt uitgevoerd, uitgedrukt als percentage van het totaal aantal Nederlandse gemeenten.

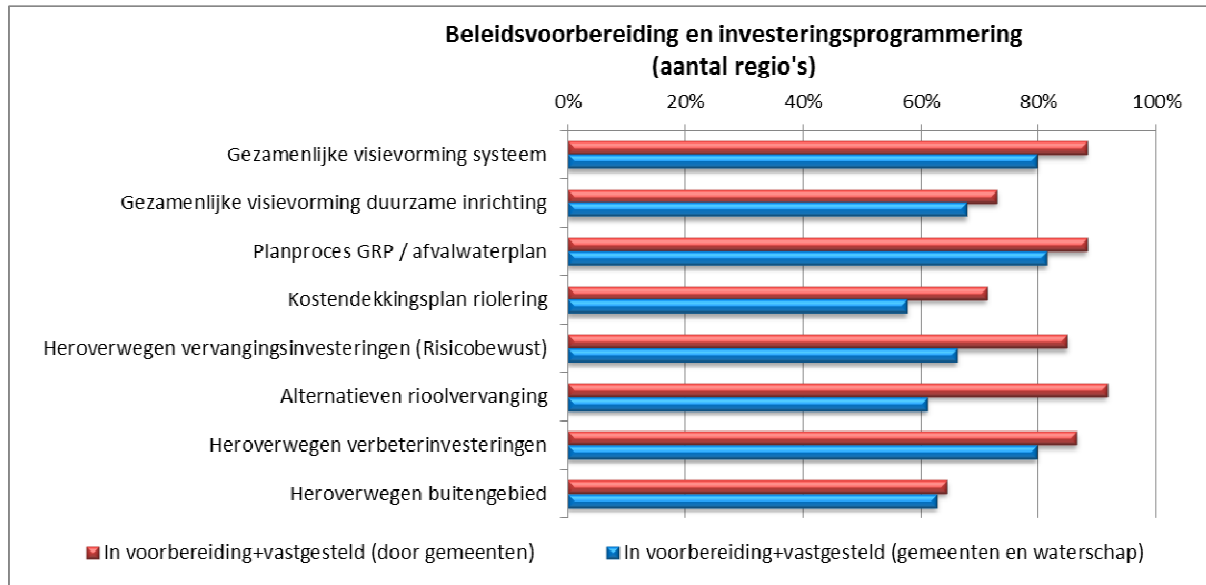
Figuur 5: Onderdelen gezamenlijke uitvoering operationele taken

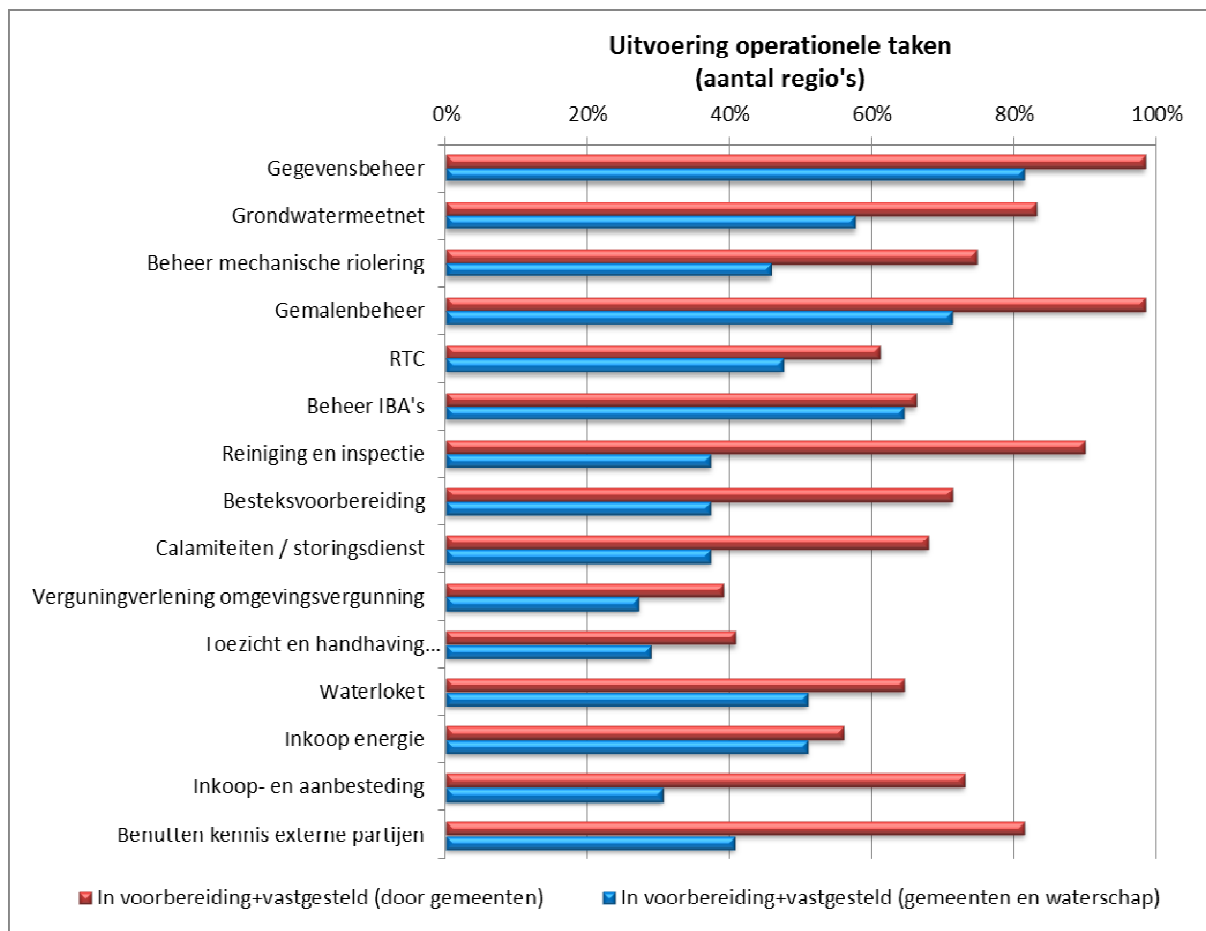
Het aantal regio's dat verschillende operationele taken gezamenlijk uitvoert, is in de periode van februari 2013 – februari 2014 verder gegroeid.

Figuur 6 en 7 geven een landelijk overzicht van de verschillende onderdelen van de beheertaken in de afvalwaterketen, waarbij onderscheid is gemaakt tussen het samen werken tussen gemeenten (onderling) en tussen gemeenten en het waterschap. Voor de individuele werkprocessen is voor beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering (figuur 6) en de uitvoering van operationele taken (figuur 7) aangegeven in welke mate gemeenten en waterschappen zijn betrokken.

Figuur 6: Betrokkenheid gemeenten en waterschap bij onderdelen beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering

Figuur 7: Betrokkenheid gemeenten en waterschap bij onderdelen gezamenlijke uitvoering operationele taken

Figuur 8 geeft een overzicht van verschillende vormen waarin gemeenten en waterschappen samen werken, uitgedrukt als percentage van het totaal aantal Nederlandse gemeenten. Uit de figuur blijkt dat vrijwel alle gemeenten projectmatig samen werken en kennis delen met de waterschappen. Circa 60% tot 70% van de gemeenten werkt daarnaast samen in netwerk- resp. programmaorganisaties en circa 20% van de gemeenten werkt samen in een gezamenlijke organisatiestructuur.

Figuur 8: Vormen van samen werken gemeenten en waterschappen

